

Twee Nuyens voor de prijs van één

• WOUTER KLOEK •

detail afb. 2

Cheaper by the dozen: het heeft doorgaans niet veel zin om op een dergelijke manier voor het museum een grote slag te willen slaan. Wie veel ineens koopt, komt doorgaans uit bij een al te grote toename van de depotvoorraad. Soms echter moet een mens de kansen niet laten lopen en daarvoor is een zekere tegenwoordigheid van geest noodzakelijk.

Het verhaal gaat dat eens, bij een klein universiteitsmuseum – U mag raden waar, lezer, want het verhaal gaat, maar bij mijn beste weten slechts als *oral history* – een bezoeker langs kwam met een omslag met 12 etsen van Rembrandt. Doorgaans worden dergelijke bezoekers met enige scepsis bekeken, want ook vroeger, net als nu bij *Tussen kunst en kitsch*, waren er veel kopieën en vervalsingen van Rembrandt-etsen in omloop. Een assistent bekeek het pakket, het zag er tamelijk goed uit en hij haalde de hoogleraar-directeur erbij. Samen kwamen ze tot de conclusie dat het om originele etsen van Rembrandt ging. De bezoeker

wilde wel van de etsen af, maar gaf er de voorkeur aan de etsen naar de veiling te brengen, liever dan ze aan het fundamenteel armlastige museum te verkopen. Bij het museum was echter de begeerte gewekt, de directeur ging naar het bestuur en peuterde, laten we zeggen, 5000 gulden los om althans één ets voor het museum te kunnen aankopen. Hij stuurde de assistent naar de veiling om te proberen een enkele ets te bemachtigen. De veiling was echter grotendeels onopgemerkt gebleven. De eerste drie nummers gingen weg voor bedragen tussen de 120 en 160 gulden. De vierde ets ging voor 150 gulden en daarbij had de assistent zijn vinger opgestoken. De buit was binnen. De volgende nummers gingen voor vergelijkbare prijzen, maar de assistent had de opdracht gekregen één ets in de wacht te slepen, dat was gelukt en daarom hield hij de handen stijf in de zak. Correct, dat wel, maar de directeur zou wel eens spijt als haren op zijn hoofd gehad kunnen hebben dat hij de aankoop aan een zo plichts-

getrouwe assistent had overgelaten.

In mijn jaren bij de Afdeling Schilderijen werd eigenlijk nooit door de medewerkers op veilingen geboden. Het werd overgelaten aan bevriende kunsthandelaren die er soms een klein bedrag voor rekenden, maar deze dienst ook vaak om niet verrichtten. Misschien was die ene keer, toen we op de veiling twee schilderijen van de romantische schilder Wijnand Nuyen aankochten, wel de reden dat deze taak niet aan de eigen mensen werd overgelaten. Het verhaal van deze geweldige *coup* – en dat is een verhaal dat niet op *oral history* teruggaat – gaat als volgt. In 1974 besloot de heer D.R. Dooyes uit 's-Graveland naar Canada te emigreren en zijn voortreffelijke verzameling 19de-eeuwse schilderijen voor zijn vertrek te gelde te maken.¹ Onder de vele goede stukken bevond zich een viertal belangrijke werken van W.J.J. Nuyen (1813-1839). Nuyen, een buitengewoon getalenteerd kunstenaar, had bij zijn vroegtijdige dood – hij stierf op 26-jarige leeftijd – een belangwekkend oeuvre nagelaten, waarbij hij zich, meer dan zijn Hollandse tijdgenoten, als een romanticus liet kennen. Het Rijksmuseum was in het bezit van een enkel werk, een *Rivierlandschap met ruïne* uit 1836 (afb. 1), die aan de restanten van het slot Brederode deed denken en associ-

aties oproep met het werk van Ruisdael en Hobbema. Hoewel het zeker een belangrijk werk betrof, was het door sleetsheid en door het weinig uitgesproken romantisch karakter toch niet helemaal het voorbeeldige werk dat het Rijksmuseum zou begeren. Een typisch geval van 'wel goed maar niet goed genoeg'. Dat was onder meer gebleken op de tentoonstelling *150 jaar Nederlandse kunst*, die in 1963 in het Stedelijk Museum was gehouden, een tentoonstelling waaraan Rijksmuseumconservator Kees de Bruyn Kops met veel plezier had meegewerkt en waaraan 'onze Nuyen' was uitgeleend.² Daar was gebleken dat de *Ruïne* de faam van Wijnand Nuyen onvoldoende recht deed. De kansen die de veiling Dooyes bood, veroorzaakten de gebruikelijke discussies en de daarbij behorende spanning.

De echte 'prijs' van de veiling was een dramatische *Schipbreuk* (afb. 2), een schip in nood voor een bergachtige kust bij zwarte wolkenluchten, drenkelingen die door moedige redders aan land gedragen worden en toeschouwers die met het drama meeleven. Dat alles werkelijk prachtig geschilderd met plaatselijk heftige kleuraccenten. Het schilderij had deel uitgemaakt van de verzameling van koning Willem II, die voor zijn voorstaande collectie van oude mees-

Afb. 1

W.J.J. NUYEN, *Rivierlandschap met ruïne*, 1836. Doek, 99 x 141,5 cm. Rijksmuseum, Amsterdam (SK-A-1092).

ters in Den Haag de 'Gotische Zaal' had laten bouwen. Dat hij daarnaast een geweldige collectie werken van contemporaine meesters bezat, waarin de Nuyen een belangrijke plaats innam, was minder bekend.³ Na de dood van hun vader hadden de nabestaanden, onder wie koning Willem III, niet alleen de collectie geërfd, maar ook de niet onaanzienlijke schulden – Willem II had bij zijn zwager, de Russische Tsaar, een grote lening afgesloten en daarvoor het groothertogdom Luxemburg in onderpand gegeven! – en zij lieten daarom zonder aarzeling de gehele collectie in 1850 veilen.⁴

In 1974 werd, behalve de *Schipbreuk*, ook met begerige ogen gekeken naar een *Visserschepen op het strand* (afb. 3), een werk dat Nuyen van een geheel andere kant liet zien.⁵ Daarin wordt, nabij de op het strand getrokken visserspinken, de vangst door vissers-

vrouwen uitgezocht en verkocht, terwijl de mannen bezig zijn boten en netten te verzorgen, hun kinderen paardje te laten rijden, terwijl andere kinderen rondlopen met hun favoriete speelgoed: van klompen gemaakte zeilboten. Impliciet is de dreiging van de zee in dit schilderij verbeeld, op een manier die op zijn minst fijnzinniger genoemd mag worden dan de wijze waarop Jozef Israëls een vergelijkbare thematiek enkele decennia later tot de zijne maakte. Ook dit schilderij zou immers, op een geheel ander wijze dan de *Schipbreuk*, het beeld van Nuyen als schilder kunnen wijzigen.

Hoewel ik als jongst gediende bij de Afdeling Schilderijen uiteraard sterk meeleeftte, waren de plannen voor de eventuele verwerving volledig aan mijn oog onttrokken. Ik neem aan dat Pieter van Thiel, hoofd van de afde-

Afb. 2
W.J.J. NUYEN, *Schipbreuk op een rotsachtige kust*. Doek, 154 x 206 cm. Rijksmuseum, Amsterdam (SK-A-4644).

Afb. 3

W.J.J. NUYEN, *Vissersschepen op het strand*, 1835. Paneel, 62 x 84,5 cm. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. SK-A-4645).

ling, en Kees de Bruyn Kops, conservator voor de 18de en 19de eeuw, bij Arthur van Schendel, de hoofddirecteur, een pleidooi hebben gehouden en akkoord hebben gekregen voor het uitbrengen van een bod. Op het museum hadden wij een hoge verwachting van de opbrengst van de *Schipbreuk*, voor ons immers een hoofdwerk van een heel belangrijk meester. Daar hadden we wel wat kanttekeningen bij kunnen plaatsen. Als student had ik ooit meegelifft met een kunsthandelaar en die had me enkele lessen geleerd die ik in mijn enthousiasme voor Nuyens *Schipbreuk* weer was vergeten. Eén van die lessen was: schilderijen die niet kunnen worden vervoerd in de kofferbak van een auto, brengen minder op. En een tweede les was: een schilderij met een schipbreuk brengt minder op dan een kalme zee.

Zeker is dat besloten werd dat Pie-

ter van Thiel naar de veiling zou gaan om te bieden: in eerste instantie op de *Schipbreuk* en als dat zou mislukken, op de *Vissersschepen*. Toen hij terugkwam, bleek hij de beide Nuyens te hebben gekocht. De *Schipbreuk* was voor zo'n schappelijke prijs gegaan, dat hij ook maar op de *Vissersschepen* had doorgeboden. Dat was een geweldige coup. Ik vrees dat Van Schendel daarmee niet zonder meer gelukkig is geweest. Immers, je probeert een mooie Nuyen te kopen, en als hij niet zo duur gaat, moet je, voordat je een tweede koopt, eerst wel overwegen of je het resterende geld ook aan een Nuyen wilt uitgeven.⁶ Wat dat aangaat, was de situatie fundamenteel anders dan die met de geschiedenis van de Rembrandt-etsen. Daar vloede het niet-gebruikte bedrag terug naar de algemene middelen van de universiteit, terwijl het bedrag bij het Rijks-

museum ook aan een tekening, een tegeltableau of een ander schilderij kon worden besteed.

Al met al waren we dolblij met de twee schilderijen die elkaar door hun verscheiden karakter schitterend aanvulden en in één klap de zwakte van Nuyen in een sterkte deden verkeren. Beide stukken hebben overigens sedert de aankoop altijd tezamen op zaal gehangen. De aankoop was voor mij ook memorabel omdat deze mijn beide collega's bij de Afdeling Schilderijen zo merkwaardig karakteriseerde. In de afscheidsbundel voor directeur

Arthur van Schendel schreef Kees de Bruyn Kops over de *Schipbreuk* een enthousiast artikel dat hij opende met een enkel woord, 'Feestelijk.', waarbij hij ter wille van de romantische kwaliteiten van het schilderij geheel voorbijging aan de in het schilderij verbeelde werkelijkheid.⁷ Dat Pieter van Thiel in het wereldje van de kunsthandel geen al te grote bekendheid genoot, bleek toen in de dagen na de veiling in Amsterdam het verhaal de ronde deed dat de beide Nuyens gekocht waren door een meneer met een witte coltrui.

NOTEN

- 1 Veiling Amsterdam (Mak van Waay), 18 februari 1974. De hier genoemde *Schipbreuk* en *Vissersschepen op het strand* werden onder de nummers 50 en 51 onder de hamer gebracht en gingen voor resp. 80.000 en 85.000 gulden.
  - 2 Cat. tent. *150 jaar Nederlandse Kunst, schilderijen, beelden, tekeningen, grafiek, 1813-1963*, Amsterdam (Stedelijk Museum) 1963, pp. 70, 83, nr. S28, afb. 24.
  - 3 Veiling Collectie Willem II, Den Haag (De Vries, Roos & Brondgeest, Amsterdam), 12 augustus 1850, nr. 87. Willem II was niet de eerste eigenaar van het schilderij, dat zich voordien in de verzameling van de befaamde kolonel De Ceva had bevonden. Zie cat. tent. *Wijnand Nuyen. Romantische werken*, Den Haag (Haags Gemeentemuseum) 1977, p. 82, nr. 48; en M. van Heteren e.a., *Poëzie der werkelijkheid. Nederlandse schilders van de negentiende eeuw*, Zwolle/Amsterdam 2000, pp. 71, 72, nr. 37.
  - 4 Voor een beschrijving van de oude meesters in de collectie van Willem II, zie Erik Hinterding en Femy Horsch, "A small but choice collection: the art gallery of King Willem II of the Netherlands (1792-1849)", *Simiolus* 19 (1989), pp. 5-45. Van de collectie van Willem II, die wanneer ze in Nederlandse handen was gebleven, het museale landschap in Nederland een geheel ander aanzicht zou hebben gegeven, bereikten slechts enkele stukken uiteindelijk het Rijksmuseum. In 1880 werden twee stukken voor het Rijksmuseum aangekocht uit de collectie Viruly: het schilderij van Adam Camerarius, *Christus en de hoofdman over honderd* (SK-A-733), toen als een werk van Salomon Koninck en voordien als een werk van de Franse kunstenaar Charles Armand (zie Hinterding en Horsch, p. 91, nr. 109); het schilderij van Ferdi-
- nant de Braeckelee, *De citadel van Antwerpen na het beleg van 1832 en de overgave van de Nederlandse bezetting aan de Fransen* (inv.nr. SK-A-966) moet, als incident uit de Belgische afscheiding-beweging, eindigend in een verbroedering tussen belegeraars en belegerden aan de voet van de stukgeschoten citadel, voor Willem II een bijzondere betekenis hebben gehad. Het drieluk met *De aanbidding der konigen*, door Willem II als werk van Hans Memling verworven, werd ten tijde van de veiling door Passavant gehouden voor een werk van Lucas van Leyden en degradeerde vervolgens tot het niveau van Jan Gossaert. Nadat het aan het einde van de 19de eeuw was herkend als een werk van Jacob Cornelisz van Oostsanen, kreeg het in 1978 (inv.nr. SK-A-4706) een belangrijke plaats onder de vroege werken van de Noord-Nederlandse schilderkunst. Nog twee stukken, een Teniers (inv.nr. SK-C-298) en een werk uit het atelier van Rubens (inv.nr. SK-C-296), zijn als bruikleen van de stad Amsterdam (collectie Van der Hoop) in het Rijksmuseum aanbehold, zie Hinterding en Horsch pp. 34, 35, 37, 78, nr. 68, 82, nr. 79.
- 5 Zie ook Van Heteren e.a., *op.cit.* (noot 3), pp. 70-71, nr. 36.
  - 6 Daarbij moest het museum een lening afsluiten om de koop te kunnen voldoen, zie het *Verslag van de Hoofddirecteur over het jaar 1974*, p. 17, 19. Overigens waren de tekorten blijkbaar zozeer te overzien dat op 10 september een schilderij van Bartholomeus van Hove, dat in de veiling Dooyes was opgehouden, ook nog werd gekocht (SK-A-4661).
  - 7 C.J. de Bruyn Kops, 'De Schipbreuk door W.J.J. Nuyen', *Bulletin van het Rijksmuseum* 23 (1975), pp. 73-75.